
Regions in Motion – Breaking the Path

OSVRT NA KONGRES

Bratislava, Slovačka, 21.-25. kolovoza 2012.

U ovom se prikazu daje osvrt na 52. međunarodni kongres Europskog udruženja za regionalna istraživanja (*European Regional Science Association – ERSA*) i Udruženja regionalnih znanosti (*Regional Science Association – RSA*), održan u kolovozu 2012. godine u Bratislavi u Slovačkoj. U osvrtu na 49. ERSA-in kongres (Đokić, 2009) predstavljeno je udruženje ERSA, u kojem djeluje i Hrvatska sekcija ERSA-e (osnovana 1993. godine). Članovi Hrvatske sekcije ERSA-e redovito sudjeluju na godišnjim kongresima udruženja, a ove su godine predstavljena dva rada triju hrvatskih autora. Kongres su zajednički organizirali Sveučilište u Bratislavi (*University of Economics in Bratislava*) i Srednjoeuropska sekcija Udruženja regionalnih znanosti (*Central European Regional Science Association*), uz potporu Instituta Europske investicijske banke. Ove je godine kongres okupio nešto manji broj sudionika (otprilike 700) nego prethodne. Kongres je ponudio niz panel i paralelnih sesija, tehničkih posjeta i sastanaka te je bio dobro organiziran.

Glavna tema ovogodišnjeg kongresa bila je „Regije u pokretu – pronalaženje pravog puta“. Na svečanosti otvaranja govor je održala profesorica Ann Markusen, direktorica projekta „Regionalna i industrijska ekonomika“ sa Sveučilišta u Minnesoti (*Humphrey School of Public Affairs, University of Minnesota*), znanstvenica s dugogodišnjim iskustvom u urbanom planiranju i razvojnoj politici. Izlaganje pod nazivom „Beyond export base theory: growth via migration, quality of life, and the local consumption base“ bavilo se pristupom urbanom/regionalnom razvoju u kojem središnju ulogu imaju umjetničke institucije, zanimanja i stvaralaštvo, te kulturna

industrija i aktivnosti, kao poticatelji regionalnog gospodarstva i čimbenici izgradnje poželjnog mjesta za život.

Ukupno je predstavljeno 18 podtema organiziranih kroz niz paralelnih sesija. Njima su obuhvaćena raznovrsna pitanja regionalnog razvoja – od aglomeracija i klastera, klimatskih promjena i okoliša, do nezaobilaznih pitanja održivosti, financija i regionalnog razvoja, globalizacije i regionalne konkurentnosti, poduzetništva, mreža i inovacija, te ekonomije znanja, regija u učenju i socijalnog kapitala.

Jedan se dio sesija bavio temama vezanima uz „prostornu“ dimenziju određenog područja istraživanja, a to se prije svega odnosi na migracije i regionalno tržište rada, turizam, kulturne i kreativne industrije i regionalni razvoj, regionalne strategije i politike, prostornu ekonometriju i analizu. „Urbano“ orijentirane teme obuhvaćale su urbanu ekonomiju, lokacijsku teoriju i srodna istraživanja, tržište stanova te korištenje zemljišta i nekretnina. Osim redovitih sesija na kojima se predstavljaju radovi koji su prošli postupak recenzije te radovi mladih istraživača, organiziran je i niz tzv. specijalnih sesija. Specijalne sesije predlažu i organiziraju zainteresirani istraživači, na temu od osobite važnosti, pri čemu se kroz diskusiju očekuje dobivanje informacija korisnih za daljnje istraživanje, objavu znanstvenog/ stručnog rada ili pak za potrebe oblikovanja određenih razvojnih politika. Ove je godine interes bio izrazito velik te je ponuđeno čak 26 tema koje su predstavljene kroz niz specijalnih sesija.

Vrijedi spomenuti cjelodnevni događaj koji je obilježio ovogodišnji ERSA-in kongres, a radi se o tzv. „Danu urbane razvojne politike – urbane budućnosti 2050.“ (*Urban policy day – urban futures 2050*). Na ovom su događaju brojni poznati i priznati znanstvenici iz cijelog svijeta na temelju provedenih istraživanja iz najvažnijih svjetskih regija imali prilike iznijeti argumentirane stavove i predstaviti izazove s kojima će se svijet suočavati, približivši sudionicima sliku urbaniziranog svijeta koji će nastajati u idućih nekoliko desetljeća, odnosno do 2050. Interaktivne rasprave i animirane prezentacije o poželjnim urbanim sredinama (*Urban Idols*) dale su poticaj razmišljanjima izvan uobičajenih okvira, s ciljem stvaranja novih pogleda i ideja za istraživanja usmjerena na budućnost. Organizatori ovog

posebnog događaja bili su Karima Kourtit i Peter Nijkamp, oboje s jednog od najvažnijih europskih sveučilišta u području regionalnih znanosti, Otvorenog sveučilišta (*Vrije Universiteit*) u Amsterdamu, te Mark Partridge sa Sveučilišta u Ohiju (SAD). Održan je niz zanimljivih izlaganja, a vrijedi istaknuti nekoliko renomiranih znanstvenika i teme kojih su se dotaknuli. Ake Andersson, profesor ekonomije u području regionalnog i industrijskog razvoja na međunarodnoj poslovnoj školi Jönköping (*Jönköping International Business School*), kao glavni govornik ove plenarne sesije osvrnuo se na kapacitete regija za stvaranje i podupiranje razvoja kreativnog društva. Ti se kapaciteti mjere kroz tzv. *k-čimbenike*: kognitivne, komunikacijske, kreativne i kulturne kapacitete, koji određuju ekonomski razvoj regija i njihovih naroda. *Indeks kreativnog potencijala*, kojim se mjeri kreativni kapacitet društva, temelji se na izračunu niza varijabli, kao npr. međusobno povjerenje, otvorenost i društvena tolerancija, uređenost regulatornog okvira (zakoni usmjereni na poticanje poduzetništva), dostupnost informacijske i komunikacijske tehnologije, postojanje barem jednog velikog i jakog istraživačkog sveučilišta i slično. Valja spomenuti da se Tokio, Yokohama, London i Peking smatraju najjačim istraživačkim centrima u svijetu te da manje od 10 posto funkcionalnih urbanih regija stvara više od 90 posto znanstvenih *outputa*.

Karima Kourtit, znanstvenica sa spomenutog Otvorenog sveučilišta u Amsterdamu, otvorila je sesiju predstavljajući „... *oblake izazova na urbanom nebu koje je potrebno pretvoriti u prilike...*”. Gradovi su organizmi koji evoluiraju i potrebno je razviti strategije mobilnosti, ekologije, ekonomije i inovacija te društvenog kapitala i participacije. Također je spomenula *XXQ koncept*, kojim se označava maksimalna kvaliteta grada, odnosno života u određenom gradu i predstavlja najveći izazov za moderne gradove, osobito za megagradove. Kroz niz slika poželjnih urbanih sredina budućnosti do 2050. predstavljeni su *poduzetnički grad*, *povezani grad*, *pionirski grad* i *grad poželjan za život* te su prikazani izazovi u objedinjavanju ova četiri koncepta. Gradovima je potreban novi imidž, tj. pomak od proizvođačkog centra do spektakularnog grada putem reklama i promocije, kulturne regeneracije, umjetnosti na javnim mjestima, megadogađaja i fizičkih preobrazbi (uobičajeno kroz projekte javno-privatnog partnerstva).

Lawrence Brown, profesor sa Sveučilišta u Ohiju, dao je kronološki presjek razvoja gradova tijekom tzv. *riječne ere*, *željezničke (rane i srednje) i ere automobila* (od rijeke k pari, potom željeznici, otkriću gume i konačno avionu). Do 2050. godine grad će vjerojatno biti multinodalna/multicentrična sredina s manje dominantnim područjem poslovnog središta, ako uopće bude dominantan, te izrazito nepravilan u prostornom smislu. Teorija središnjeg mjesta će tako postati nevažna za grad 2050. Trgovanje više neće biti povezano s područjem poslovnog središta ili drugim klasterima, a sadašnja područja poslovnog središta postat će područja posebne namjene. Postojat će nekoliko upravljačkih struktura, a koordinacija među njima postat će kritična za uspjeh/blagostanje grada 2050., kao i sposobnost povezivanja njegovih različitih dijelova. Čvorovi/lokalne jedinice/lokalna područja u gradu 2050. godine jako će se razlikovati u smislu poretka, različitosti i vrsta roba i usluga i stoga će biti izrazito nepravilni u smislu prostornog obrasca. Grad 2050. godine bit će središte kreativnog poduzetništva. Za takav grad, prominentnost će varirati ovisno o njegovom mjestu u svjetskoj ekonomiji i promjenama koje utječu na tu njegovu poziciju.

U okviru sesije „Regional policy institutions”, Luis Diaz-Serrano i Andres Rodriguez-Pose imali su izlaganje na temu „Decentralizacija, subjektivno blagostanje i percepcija institucija”. Decentralizacija se odnosi na poboljšanje provedbe javnih politika, a u provedenom istraživanju promatrali su odnos između decentralizacije i percepcije institucija te decentralizacije i javnog obrazovanja, oslanjajući se na tri izvora subjektivnog blagostanja:

- osobnost i demografski (psihološki) čimbenici (starost, razina obrazovanja, politička i religiozna orijentacija, veličina domaćinstva, bračni status, zdravstveno stanje)
- mikro i makroekonomski čimbenici (dohodak, nezaposlenost i inflacija)
- institucionalni ili ustavni uvjeti, uključujući demokraciju i ispodnacionalnu razinu autonomije u upravljanju, kao dva najvažnija institucionalna čimbenika.

Prema rezultatima istraživanja, građani su zadovoljniji s trenutnim kapacitetom svojih lokalnih uprava u pružanju usluga negoli s tim kako se

realizira opće prihvaćeno načelo da imaju pravo glasa u dnevnoj politici i razvojnem odlučivanju svojih lokalnih uprava.

Mark Partridge, profesor sa Sveučilišta u Ohiju, napomenuo je da vlasti često uopće ni ne znaju opseg poticaja koji stoji na raspolaganju poslovnom sektoru pa je stoga nemoguće vrednovati troškove i koristi, a s čime se složio i Jonas Månsson, sa švedskog sveučilišta Linnéuniversitetet, navodeći u svom radu (napisan u koautorstvu sa Shahiduzzamanom Quoreshijem) da se učinak/vrednovanje smanjenja plaćanja poreza prije njegove primjene ne simulira odnosno ne testira, a čini se da taj problem, osim u Švedskoj, postoji i u mnogim drugim zemljama. Istraživanje (za razdoblje 2001.-2009.) je pokazalo da poduzeća sama biraju koji je najbolji način korištenja poreznih olakšica, pri čemu se ostvaruju neki kratkoročni učinci koji se s vremenom smanjuju te su u dugom roku upitni i zapravo nemaju značajne učinke na zaposlenost, a za to su primarno namijenjeni.

Svjetski poznati znanstvenik Peter Nijkamp predstavio je izazove i probleme *Novog urbanog svijeta – mjesta za sve*. Trenutno u prosjeku oko 50 milijuna stanovnika godišnje odlazi u gradove, što će do 2050. godine iznositi oko 2 milijarde, a metaforički rečeno bit će potrebno graditi gradove veličine Bratislave na dnevnoj razini. Primjećuju se dva trenda: *stalna urbanizacija* i *brza urbanizacija*, a sve je češća upotreba mota: *Naš planet je Grad*. U osnovi urbanizacije dolazi do stalne igre između prirode i čovjeka, a stvaraju se četiri izazova *novog urbanog svijeta*:

1. *društvo* koje se suočava s pitanjima starenja i segregacije
2. *ekonomija* sa stalno prisutnim odljevom mozгова i stagnacijom
3. *ekologija* kojom se naglašava važnost klimatskih promjena i degradacije
4. *mobitnost* s rastućim problemima zagušenja i emisije štetnih plinova.

U svijetu su prisutni tzv. megatrendovi: eksponencijalni rast svjetskog stanovništva, pomak od ruralnog k urbanom, šiljato-prostorna dinamika (*spiky-spatial dynamics*) koja dovodi do stvaranja snažnih inovativnih središta na „vrhu šiljaka“, stvaranje novih geografskih središta, tjedno

nicanje gradova veličine Amsterdama, a sve zajedno stvara zbunjujuće koncepte „urbaniteta“ i „ruraliteta“. Pažnju posebno privlači nekoliko činjenica o urbanom svijetu, kao npr.:

- delta Biserne rijeke u Kini – najveći megagrađ u svijetu s 80 milijuna stanovnika, koji se smatra novim urbanim fenomenom ovog stoljeća
- dvostruka urbanizacija: veliki gradovi prerastaju u megagradeve, a gradovi srednje veličine još brže prerastaju u velike gradove
- nastavak urbanizacije unatoč smanjenju gradova
- izrastanje megagradova i stvaranje komparativnih prednosti
- stvaranje prilika za široku paletu različitih dionika
- pojava višejezgrenih morfoloških struktura (fraktalnih karata).

Zbog svega navedenog potreban je zaokret u istraživanju urbanog razvoja i otkrivanje novih mogućih putova, a Nijkamp predlaže:

1. evolucijski pravac, s usmjerenjem na gradove s relativno visokom razinom uspješnosti, pri čemu preživljavaju oni koji su u stanju najbolje odgovoriti na zahtjeve i promjene u njihovoj okolini
2. digitalni pravac, s usmjerenjem na globalnu virtualnu povezanost između gradova, tj. stvaranje putem internetske infrastrukture nevidljive geografije na podzemnoj tehnologiji
3. kreativni pravac, s usmjerenjem na prostorni razmještaj kreativnih poduzeća, psihologiju kreativnosti i lokacijske motive kreativnih zamisli.

Osim redovnih R-sesija, održan je i niz jako dobro posjećenih sesija za mlade znanstvenike. Na jednoj od njih pod nazivom „Effectiveness and Evaluation of Regional Policy“, predstavljeno je nekoliko zanimljivih radova. Francisco Yépez Muñoz održao je izlaganje na temu „Europa 2020. i kohezijska politika – implikacije za regije u tranziciji: slučaj Andaluzije“, u kojem je pokazao moguće učinke uvođenja novih regulatornih odredbi u području kohezijske politike u regiji Andaluziji posebno pogođenoj krizom. Nove će odredbe zahtijevati preusmjerenje s ulaganja u infrastrukturu na nove tematske ciljeve strategije *Europa 2020.*, uglavnom usmjerene na istraživanje

i tehnološki razvoj i inovacije te jačanje konkurentnosti malog i srednjeg poduzetništva, kao i podršku u zaokretu k niskougličnom gospodarstvu u svim sektorima, što će ovoj regiji u kojoj je najznačajniji građevinski sektor, onemogućiti veću apsorpciju korištenja strukturnih fondova. Adrienn Reisinger izložila je glavne zaključke svoje doktorske disertacije, na temu „Društvena participacija i lokalni razvoj – uloga građanskih/neprofitnih organizacija“. Drži da lokalni razvoj i društvena participacija trebaju biti usklađene kategorije, pri čemu građanske/neprofitne organizacije trebaju shvatiti da njihova uloga nije samo braniti interese određene grupe ljudi, već trebaju biti aktivne u oblikovanju svog okruženja sudjelujući u lokalnom razvoju. Lionel Vitrine s francuskog instituta INRA-UMR CESAER (*Centre d'Economie et Sociologie Appliquées à l'Agriculture et aux Espaces Ruraux*), ujedno i dobitnik nagrade EPAINOS za mlade znanstvenike koja se dodjeljuje svake godine na ERSA-inom kongresu, izložio je rad na temu „Alokacija europskih strukturnih fondova i strateške interakcije: postoji li mjerilo za konkurenciju među dvjema regijama u dodjeli javne pomoći za razvoj?“. U ovom se radu analizira odnos između stupnja decentralizacije javne razvojne politike i stvaranja horizontalnih strateških intervencija te proces alokacije strukturnih fondova koji određuje kako institucije koje upravljaju razvojnom politikom utječu na razvoj strateških interakcija među regionalnim upravnim razinama. Istraživanje je pokazalo da prostorna interakcija kao rezultat mehanizma „mjerilo za konkurenciju“ raste sa stupnjem decentralizacije razvojne politike. Empirijskom analizom za razdoblje 2000.-2006. potvrđen je model kojim se pokazuje da su prostorne interakcije intenzivnije kada je upravljanje razvojnom politikom decentralizirano. Uz do sada istražene socioekonomske faktore, ovim se radom naglašava novi izvor prostorne interakcije u dodjeli bespovratnih sredstava od strane nadležnih institucija.

Posebna plenarna sesija održana je posljednjeg dana kongresa. Organizirana je pod pokroviteljstvom Europske investicijske banke, a tema okruglog stola u sklopu sesije bila je „Regional & Urban Development in an Aging Europe“. Okrugli stol otvorio je Gianni Carbonaro, voditelj Jedinice za općine i regije unutar Odjela za tehničko i financijsko savjetovanje Europske investicijske banke. On promatra grad kroz dvije dimenzije: grad kao makroekonomija i grad kao skup međusobno povezanih različitih vrsta imovine, koja može

biti materijalna, prirodna, u obliku privatne ili javne strukture, ovisno o demografskim uvjetima. Uz svaku se od njih vežu rizici odnosno troškovi njihova održavanja, kao i prilike. Peter Nijkamp kao sudionik i moderator okruglog stola, među pokretače gospodarskog razvoja i javnog blagostanja u prvom redu ubraja znanje/inovacije/kreativnost te infrastrukturu/korištenje zemljišta/objekte i potrebu za promišljanjem o implikacijama njihova financiranja, s obzirom na činjenicu starenja stanovništva i usklađivanja s njegovim potrebama. Christina Martinez, viša analitičarka razvojne politike pri OECD-u, osvrnula se na problem demografskih promjena i njihovih učinaka, a što se osobito odnosi na starenje stanovništva i potrebu za izradom strategija potrebnih vještina. Među rijetkim zemljama koje se „pomlađuju” su Ujedinjeni Arapski Emirati i Katar, dok su i Kina i Indija počele bilježiti starenje, iako manje nego u ostalim zemljama OECD-a. Phillip McCann, profesor ekonomske geografije na Sveučilištu u Groningenu (*Rijksuniversiteit Groningen*) u Nizozemskoj i posebni savjetnik europskog povjerenika za regionalnu politiku, najavio je scenarij konvergenције u kojemu je stopa fertiliteta niža u južnoj i istočnoj Europi, ali se očekuje njezin postepen rast, dok su stope u sjevernoj i zapadnoj Europi više, ali u godinama koje slijede predviđa se njihov pad. Osvrnuo se također na pitanje dugovječnosti i razlikovanje potreba od mogućnosti te sve očitiju podjelu između i unutar regija. Andres Rodriguez-Pose, profesor ekonomske geografije na Odjelu za geografiju i okoliš na fakultetu *London School of Economics*, osvrnuo se na starenje s aspekta doprinosa starijeg stanovništva gospodarstvu i društvu. Naime, čini se da društvo postaje sve manje inovativno, a s godinama čovjek postaje sve manje pokretan (ponajviše u smislu kretanja s jednog mjesta na drugo). Dvije su moguće mjere koje predlaže Rodriguez-Pose:

1. potaknuti migraciju/mobilnost, osobito iz trećih zemalja, što je osjetljivo političko pitanje
2. s obzirom na to da je društvo manje inovativno, manje dinamično, manje produktivno, više uključiti starije osobe u tržište rada, osobito kroz programe cjeloživotnog učenja.

Posljednji u nizu govornika na okruglom stolu bio je Jacques Poot, profesor demografije s Instituta za demografsku i ekonomsku analizu na

zainteresirana publika. Tijekom kongresa u okviru velikog broja podtema, prezentiran je značajan broj radova, no na pojedinim je sesijama odaziv ipak bio slab. Djelomično je to rezultat slabijeg interesa šire publike te preklapanja s izrazito zanimljivim plenarnim sesijama.

Svake godine nacionalne sekcije ERSA-e organiziraju ljetne škole, tzv. ljetne institute, namijenjene mladim znanstvenicima, a koje uobičajeno traju sedam do deset dana. Takva škola nudi niz predavanja, radionica i seminara na odabranu glavnu temu što omogućuje polaznicima jednostavnije i kvalitetnije pisanje radova (uglavnom doktorskih disertacija). Iduća ljetna škola održat će se u Karlskroni u Švedskoj, na tehnološkom institutu *Blekinge Institute of Technology*, u razdoblju od 1. do 10. srpnja 2013. godine.

Najavljeni su i sljedeći kongresi ERSA-e. U kolovozu 2013. godine domaćin će biti Sveučilište u Palermu, na Siciliji, dok je za domaćina 2014. godine odabran ruski grad Sankt Peterburg. U 2015. godini kongres će se održati u Lisabonu.

Literatura

Đokić, Irena, 2009, "Territorial Cohesion of Europe and Integrative Planning", *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 19(120), str. 93-101.

Irena Đokić
Ekonomski institut, Zagreb